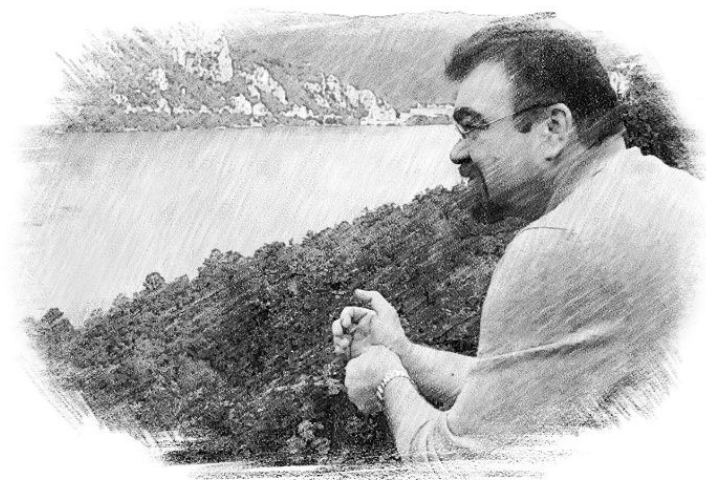

ИНСТИТУТ СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ РАН
ЦЕНТР ПО ИЗУЧЕНИЮ РОССИИ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ ИМ. М. ЙОВАНОВИЧА
ФИЛОСОФСКОГО ФАКУЛЬТЕТА БЕЛГРАДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
АРХИВ СЕРБСКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ
РУССКИЙ НАУЧНЫЙ ИНСТИТУТ

ШЕМЯКИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

Выпуск 2

ВОПРОСЫ ИСТОРИИ
СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ЮГО-ВОСТОЧНОЙ
ЕВРОПЫ В XIX–XXI ВВ.

Москва – Белград
2023

УДК
ББК

Издатель/Издавач
Институт славяноведения РАН
Центр по изучению России и Восточной Европы им. М. Йовановича
Философского факультета Белградского университета
Архив Сербской православной церкви
Русский научный институт

За издателя/за издавача
Ирина Антанасијевић

Научный редактор
Алексей Юрьевич Тимофеев

Редколлегия выпуска:
к.и.н. А.А. Силкин (отв. редактор)
к.и.н. Ю.В. Лобачева (отв. секретарь)
д.и.н. Е.П. Серапионова
д.и.н. А.Ю. Тимофеев

Рецензенты:
к.и.н. Н.С. Пилько
к.и.н. А.В. Морохин

Верстка и дизайн/Прелом и дизајн
Ђорђе Секерезовић

Вопросы истории стран Центральной и Юго-Восточной Европы в XIX–XXI вв. / отв. ред. А.А. Силкин; редкол.: Ю.В. Лобачева, Е.П. Серапионова, А.Ю. Тимофеев. – М.: Институт славяноведения РАН; Белград: Центр по изучению России и Восточной Европы ФФ БУ им. М. Йовановича; Архив Сербской православной церкви; Русский научный институт. 2023. – с. 472. (Шемякинские чтения. Вып. 2).

ISBN 978-86-81328-13-2 ISBN 978-5-7576-0495-4
DOI 10.31168/7576-0495-4

Коллективный труд посвящен памяти видного российского историка-слависта Андрея Леонидовича Шемякина (1960–2018). Он является результатом научного сотрудничества российских и сербских исследователей. В фокусе внимания авторов широкий круг вопросов, охватывающий события из истории народов Юго-Восточной, Восточной и Центральной Европы XIX–XXI вв., как и сюжеты, относящиеся к истории исторической науки и источниковедению.

© Коллектив авторов, 2023
© Институт славяноведения РАН, 2023
© Центр по изучению России и Восточной Европы им. М. Йовановича Философского факультета Белградского университета, 2023
© Русский научный институт, 2023
© Архив Српске Православне Цркве, 2023

СОДЕРЖАНИЕ

Юлия Владимировна Лобачева	
Предисловие	9
Александр Сергеевич Стыкалин	
«Среди румын мадьяризация не имела почти никакого успеха». (Румынское национальное движение Трансильвании эпохи австро-венгерского дуализма во взаимоотношениях с официальным Будапештом. 1867–1914 гг.)	13
Ольга Анатольевна Дубовик	
Болгария (1889–1894 гг.): настройка на войну	46
Ярослав Валерианович Вишняков	
Дунайская стратегия Петербурга и русско-сербские экономические связи конца XIX – начала XX в.	64
Никита Сергеевич Гусев	
Русские добровольцы в Болгарии во время Балканских войн 1912–1913 гг.: основные категории, особенности поведения и восприятия современниками	77
Елена Павловна Серапионова	
Чешские и словацкие левые в России в годы Гражданской войны (1917–1919 гг.)	95
Петр Владимирович Мошечков	
Освещение действий чешско-словацких легионеров в 1918–1920 гг. в работах французских военных представителей в России	109
Андрей Владиславович Ганин	
«Честно пойти общей дорогой туда, куда влекут... жизненные потребности страны». История тайных переговоров красных и белых о сдаче Русской армии генерала П.Н. Врангеля в Крыму осенью 1920 г.	136
Александр Животич	
Никола Пашич и Советская Россия/Советский Союз (1917–1926 гг.)	165
Божица Ж. Славковић-Мирић	
Косово и Метохија 1929. године – покушај решавања националног питања поделом југословенске државе на бановине	185
Анна Николаевна Канарская	
Коминтерн и планы воссоздания Коммунистической партии Польши (1937–1939 гг.)	211

Божица Ж. Славковић Мирић
Др, виши научни сарадник
Институт за новију историју Србије
Београд, Трг Николе Пашића, 11/4.
bozica.slavkovic@gmail.com

Косово и Метохија 1929. године – покушај решавања националног питања поделом југословенске државе на бановине¹

Простор Косова и Метохије у периоду након Првог светског рата до увођења личног режима краља Александра улазио је у састав покрајине Јужне Србије у оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а затим је био у оквиру Врањске, Косовске, Рашке и Зетске области. Према попису из 1921. највећи број становника чинили су Срби и Албанци, али је преко половине становништва говорило албанским језиком. У периоду пре 1929. овај простор одликовала је културна запуштеност, национална одвојеност, економска неразвијеност, саобраћајна неповезаност са осталим деловима земље, недовољна државна контрола, толерисање финансијских и правних малверзација и немирна граница са албанским суседом. Ради решавања националног питања и државне кризе, југословенска држава подељена је на девет бановина, а Косово и Метохија ушли су у састав Вардарске, Моравске и Зетске бановине. Југословенској идеји на Косову и Метохији била је супротстављена идеја великоалбанске државе, коју су покушавали да остваре чланови качачког покрета а затим и Косовског комитета уз подршку Немачке и Италије. Њихове акције биле су нарочито повећане приближавањем Другог светског рата. У току рата отворио се пут стварању Велике Албаније, а бановине су престале да постоје. У раду уз помоћ архивских извора и одговарајуће литературе, дат је преглед прилика пре 1929 и увођења бановина, као и резултати покушаја југословенске државе да се суочи са проблемима и изазовима на Косову и Метохији у том периоду.

---

¹ Чланак је настао као резултат рада у Институту за новију историју Србије који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години бр. 451-03-47/2023-01/200016 од 3. 2. 2023.

Кључне речи: Бановине, Великоалбанска идеја, Граница, Качаци, Косово и Метохија, Косовски комитет, Краљевина Југославија, Попис

Простор и становништво 1918-1929

Територија Косова и Метохије 1921. била је у саставу покрајине Јужна Србија (састављена од 16 округа и 59 срезова Македоније, Косова, Метохије, Санџака и делова Црне Горе) у оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Чинили су је Призренски округ (општина Призрен и Горски, Подгорски, Подримски, Хаски и Шарпланински срез), Метохија (општина Пећ и Ђаковички, Источки и Пећки срез), Звечан (општина Косовска Митровица и Вучитрнски, Дренички и Митровички срез) и део Скопља (Качанички срез).²

На основу првог општег пописа на простору Краљевине СХС, урађеног 31. јануара 1921, обухваћено је 11.692.730 становника. На Косову и Метохији било је евидентирано 439.010 становника који су били распоређени на територији покрајине Јужна Србија.³ Према матерњем језику, било је 113.848 (26,6%) Срба, 278.411 (65,0%) Албанаца и 27.910 (6,5%) Турака. Осталих народности било је 8.084 (19%), од којих 184 Словенца, 401 Цинцарин (у Вучитрну, Митровици, Приштини, Урошевцу, Липљану, Призрену и Пећи) а 7.385 је убележено у категорију „остали и непознато”. На основу конфесија било је: муслимана 349.028 (74,4%), православних 92.951 (21,7%), католика 15.783 (3,7%) а осталих 510 (односно 1%, од којих је било 427 мојсијеваца).⁴ Ако упоредимо податке везане за матерњи језик и веру, долазимо до тога да је већина православног становништва говорила српским језиком, а муслиманског и католичког турским и албанским. Такође, на основу пописа видимо и да је преко половине становништва говорило албанским језиком.

Муслимани који су то постали за време турске владавине говорили су српским језиком (Ђаковица, Ораховац, Приштина, Гњилане, Качаник, Лапски, Вучитрнски и Дренички срез). Католичког становништва

2 Simeunović 1964: 16, 23.

3 Округ Звечан 70.137; Округ Косово 171.285; округ Метохија 90.080; Округ Призрен 96.781 становник и део округа Скопље (срез Качаник) 10.727 становника (*Дефинитивни резултати пописа становништва по матерњем језику од 31.1.1921.* Београд: Општа државна статистика, 1932; *Илустровани званични шематизам алманах Зетске бановине.* Цетиње: Краљевска банска управа Зетске бановине, 1931. С. 54-55; Филиповић 1937: 428).

4 Филиповић 1937: 431.

је било углавном у Ђаковичком, Шарпланинском, Грачаничком и Гњиланском срезу, док је Јевреја било у Приштини и Косовској Митровици.⁵ Албанаца је било у свим срезовима Косова и Метохије, а Албанаца католика у околини Призрена и у Призрену, око Ђаковице и у Пећи. Турака је било углавном само у Призрену, косовским варошима и у Горњој Морави.⁶ Што се тиче броја Рома, државна статистика их није уносила у посебну рубрику, већ су уписивани као Албанци или Срби.⁷

Следећом државном поделом, законом од 26. априла 1922. уместо дотадашњих седам покрајина у Краљевини СХС установљена је подела на области као административне целине (33 области). Територија Косова и Метохије била је у оквиру Врањске, Косовске, Рашке и Зетске области. У оквиру Врањске области налазио се из Косовског (Приштинског) округа Гњилански срез, у оквиру Косовске области налазио се Косовски округ (Грачанички, Лапски, Неродимски, Шарпланински, Горски и Подгорски срез), део Топличког (Прокупље и Куршумлија), Призренски округ, из Врањског округа Јабланички срез, у оквиру Рашке области био је Звечански округ (Митровачки, Дренички и Вучитрнски срез), док се у Зетској области налазио Метохијски округ (Источки, Ђаковички и Пећки срез).⁸

5 Мирослав Филиповић истиче да број Албанаца и Турака није био онолики коликим га наводе, јер је унет знатан број муслиманских и католичких Срба и Рома. Он као пример наводи Горски срез у Шарпланинском делу, где је 1921. било 12.817 становника, од чега 12.812 муслимана. По народности је било 6.224 Срба, 6.375 Арбанаса и 218 Турака, међутим Гора је била помуслимањен крај, па је тако 1.500 Срба проглашено Албанцима а преко 300 Турцима (Филиповић 1937: 432). Албански историчар Мухамед Пираку изнео је тезу да је број Албанаца у резултатима пописа био преполовљен, односно да их је било 800.000–1.000.000, а да је на основу званичне статистике било 441.740 (Piraku 1978: 357)

6 Филиповић 1937: 432. У Гњиланском срезу је према попису 1921. било 2.761 Турака, док Атанасије Урошевић истиче да је турских породица било 51 (што је око 250–300 људи) (Урошевић 2001: 23).

7 Филиповић 1937: 424–425. Велики број муслиманских Рома који су живели у варошима и селима Горње Мораве били су измешани са Арбанасима (А. Урошевић је око 1930. набројао 57 муслиманских и 170 православних ромских породица) (Урошевић А. Горња Морава и Изморник. Београд: Народна штампарија, 1931. С. 94). У Гњилану су 1927. према подацима Атанасија Урошевића чинили 17% од укупног броја становника (Урошевић 2001: 23).

8 *Административно-територијалне промене у НР Србији 1834-1954.године*. Београд: Завод за статистику НР Србије, 1955. С. 45–48; *Службене новине Краљевине СХС*, 1922. 28 Април. No 92. С. 1–2.

Политичке, привредне и културне прилике 1918-1929.

Након завршетка рата, током октобра 1918, јединице српске војске вршиле су и неке функције цивилне власти на Косову и Метохији, али није било једноставно поново успоставити власт и вратити у мирнодопски живот албанско становништво.⁹ Прво је требало образовати војне и полицијске органе, осигурати саобраћајнице и разоружати непоуздано албанско становништво,¹⁰ што је држава покушавала да реши дејствовањима војске и жандармерије и компликованом законском процедуром за издавање оружаних листова.¹¹ Међутим, резултати на терену нису одговарали броју ангажованих кадрова.¹²

Политички живот на Косову и Метохији у годинама након рата почиње да се уређује. Већина представника се прикључила радикалском или демократском посланичком клубу, док је комунистичка странка тек почињала да се пробија.¹³ У децембру 1919. била је формирана и Странка јужних муслимана (Џемијет), на челу са Неџип бег Драгом, а затим Ферат бег Драгом, његовим сином.¹⁴ Џемијет је сарађивао са Радикалном странком, да би се затим поцепало на две струје и на крају до 1927. потпуно нестао са политичке сцене.¹⁵ Албанци су учествовали у политичком и парламентарном животу не само преко Џемијета већ и преко Демократске странке (на изборима 1927. за Народну скупштину била су изабрана 3 Албанца на радикалној и 1 на демократској листи). Били су бирани у општинске и среске органе власти. Припадници албанске националности имали су активно бирачко право као и остали југословенски држављани, али су пасивни бирачи морали да знају службени језик.¹⁶

Положај националних мањина у Краљевини СХС био је одређен бројним уредбама, па самим тим и албанске на Косову и Метохији. Још према Берлинском конгресу, када је предвиђена равноправност грађана без обзира на веру и вероисповест¹⁷, Србија је преузела и заштиту националних мањина. Сенжерменским уговором, од 10. септембра 1919, у Краљевина СХС су била предвиђена широка права заштите и није било

9 Храбак, Јанковић 1968: 181–183; Више о томе: Тасић 2012: 29–53. Димић, Борозан 1998.

10 Храбак, Јанковић 1968: 185–186.

11 Dimić, Borozan 1999: 750–759.

12 Тасић 2012: 477.

13 Рајовић 1985: 67; Јовановић 2002а: 69.

14 Бериша 1973: 188; Кривокапић-Јовић 2002: 165, 173; Храбак 2003: 81.

15 Gligorijević 1979: 83, 103–104; Čulinović 1961: 348–352.

16 Јовичић 1991: 142.

17 Богдановић 2006: 224.

разлике између припадника различитих мањина.¹⁸ Такође, Устав од 1921. истицао је да су сви грађани једнаки пред законом, као и то да је мањинама дозвољена основна настава на њиховом матерњем језику. Ипак, и поред модерних начела које је Краљевина СХС примењивала, припадници албанске националности супротстављали су се организованој власти јер су навикли на своје племенске обичаје и закон Леке Дукађинија¹⁹, а и због тога што су изгубили привилегован положај који су имали у Турском царству. Често наглашаван неповољан албански положај у југословенској држави тешко је уопштавати, јер је било случајева непоштовања закона, као и полицијског и жандармеријског насиља, и према другим националним групама.²⁰

Косовско-метохијска област спадала је у неразвијено подручје Краљевине СХС, а затим и Југославије. Једно од највећих питања било је аграрно. Уредбе које су се доносиле требало је да обезбеде насељавање колониста на овом простору у већем броју, али је проблем био у томе што је терет око изградње падао на колонисте, а насеља су подизана на небезбедним местима због пролаза албанских качака (одметника).²¹

Пољопривреда је била основна привредна грана, али је и она била на ниском ступњу развоја због екстензивне производње, примитивног

---

18 Југословенска држава је преузела на себе обавезу да сви становници имају заштиту живота и слободе, без обзира на порекло, народност, расу и веру, као и да сви становници нове државе имају право на слободно вршење своје вере чије исповедање није у супротности са јавним поретком и моралом. Такође, предвиђено је да сви грађани буду једнаки пред законом, имају иста грађанска и политичка права, без обзира на расу, језик и веру, као и да разлике у вероисповести не би смеле да сметају у уживању грађанских и политичких права, нарочито за пријем у јавне службе, звања и почастии или за вршење разних занимања. У употреби језика није било ограничења у приватним и трговачким односима, нити у погледу вере, штампе (и свих врста штампаних издања), на јавним зборовима, а припадници других језика су се пред судовима, осим званичног, могли служити својим језиком, било усмено, било писмено. Припадници националних мањина имали су право да о свом трошку подижу, управљају и надзиру добротворне, верске и социјалне установе, школе и друге васпитне заводе с правом да се ту служе слободно својим језиком и слободно исповедају своју веру. Такође, држава се обавезала да у варошима и срезовима у којима су у већој мери становали припадници других језика пружи олакшице у смислу обезбеђивања наставе у основним школама на њиховом сопственом језику. На крају, држава се обавезала да се питања породичног и личног статуса муслимана регулишу по муслиманским обичајима (Јовичић 1991: 139–144).

19 *Kanon Leke Dukadžinija*. Podgorica: CID, 2011.

20 Јовичић 1991: 142.

21 Јовановић 2006: 26–31; Јовановић 2011: 215; *Крстић Ђ. Колонизација у Јужној Србији*. Сарајево: Ђ. Крстић, 1928. С. 19–20; *Статистички годишњак 1929: књига 1*. Београд: Општа државна статистика, 1932. С. 452–453.

начина обрађивања земље и доминације малог поседа (34,3% чинили су поседе до 2 ха).²² Захваљујући насељеницима становници су почели да користе плуг чиме се повећао број обрадивих површина.²³ Индустрија је споро напредовала, због нелојалне домаће конкуренције, превисоких приреза и такси. С обзиром на најразвијену пољопривреду, млинови су били најзначајнија индустријска предузећа. Енергетика је почела да улази у употребу у домаћинствима, а почело се и са коришћењем рудника.²⁴ Велики број становника је због ниских надница одлазио у иностранство да ради (печалбарство), нарочито из Горског среза.²⁵ Занатство је имало своју традицију, али је опадало пред развојем индустрије. Трговина је била развијена више ка унутрашњости, а угрожена безбедност утицала је на промет робе и путника, због чега је роба била скупља.²⁶ Спољна трговина је била оријентисана према Скопљу и Солуну због железничке мреже. Извозила се стока, пољопривредни производи и производи дрвене индустрије.²⁷ Саобраћај није био довољно развијен да би се трговина проширила. Иако је 1920. прорадила линија Скопље–Митровица,²⁸ Метохија је остала у периферном положају. Тек касније, изградњом железничке пруге од Приштине до Пећи, 1936, Метохија се повезала са Јадранском обалом и северним деловима земље.²⁹ Што се тиче друмова, цела Јужна Србија имала је 11% свих друмова у Краљевини СХС (и то слабог квалитета), а и број приватних моторних возила је био мали.³⁰ Поштанско-телеграфски саобраћај био је унапређиван и увећана је дужина телеграфских и телефонских линија.³¹

Градови на Косову и Метохији били су условљени развојем комуникационих веза, па су тако Урошевац, Обилић и Пећ, због изградње

22 Исић 1999: 176-177.

23 *Гавриловић М.Р.* Привреда Јужне Србије. Скопље: "Немања" задужбинска штампарија Вардарске бановине, 1933. С. 11.

24 Бериша 1973: 179; *Белић М.* Рударство у Србији и положај, законска заштита и осигурање рударских радника. Београд: Задужбина Николе Спасића, 1938. С. 10-12; Пурић 1936: 242; Пурић 1939: 141-142.

25 Пурић 1934: 169.

26 Јовановић 2011: 248-249.

27 Бериша 1973: 180.

28 *Поповић Б.* Обнова железнице предратне Краљевине Србије у периоду. Јубиларна књига државних железница Краљевине Југославије. Београд: Време, 1930, С. 96-98.

29 Бериша 1973: 60.

30 Јовановић 2011: 290-294.

31 *Статистика пошта, телеграфа и телефона за годину 1929, књ.4.* Београд: Министарство грађевина Краљевине Југославије, 1930.

пруге и путева, добили на значају, док су Призрен и Ђаковица опадали због због затварања границе са Албанијом. На селу је живело 76,3% становништва Јужне Србије.³²

Просвета и здравство и поред државних улагања нису били на високом ступњу развоја. Постојао је проблем недостатка школских зграда и наставног кадра, као и броја деце који је ишао у основну и средњу школу.³³ Неписменост је била општа појава (преко 80 % становника, а нарочито жена).³⁴ Становништво је било конзервативно и затворено у обичајима, традицији, сујеверју и религиозности. Све ово је умањивало успехе власти у намерама да ступи у комуникацију са становништвом и спроведе своја начела. Недостатак хигијенских навика поспешивао је развој различитих болести.³⁵ Тако је и здравствена служба напредовала прилично споро и обухватала мали проценат становништва, иако су подизани домови здравља, здравствене станице и болнице.³⁶

На крају овог прегледа општих прилика на Косову и Метохији након Првог светског рата, можемо да закључимо да је овај простор одликовала културна запуштеност, национална одвојеност, економска неразвијеност, саобраћајна неповезаност са осталим деловима земље, недовољна државна контрола, толерисање финансијских и правних малверзација и немирна граница са албанским суседом. Држава је била заокупљена решавањем српско-хрватског питања па стога није могла да се у потпуности посвети оспособљавању и унапређивању свог јужног дела. Шестојануарским актом 1929. Краљевина Југославија је била подељена на бановине, а простор Косова и Метохије нашао се у оквиру три бановине Вардарске, Зетске и Моравске. Тема мог рада јесте управо ова 1929. година и покушај да се том поделом реши национално питање односно да се смањи напетост на простору Косова и Метохије.

32 Јовановић 2011: 56.

33 Димић 1996: 98; Јовановић 2011: 137–139.

34 Бонцић 2009: 21–22.

35 Јовановић 2011: 352–361.

36 Анђић Д. Здравствена служба // Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912-1937 / ур. А. Јовановић. Скопље: Српско културни информативни центар, 1937. С. 767–776; Димић 1997: 229, 231, 234–235; Јовановић 1999: 133–139; Константиновић Б. Народно здравље. Јубиларни зборник живота и рада Срба, Хрвата и Словенаца: 1918-1928. Београд: Матица живих и мртвих СХС, 1928. С. 118–139.

Безбедоносни и национални изазови 1918-1929

Након завршетка Првог светског рата на граници са Албанијом наставио се како каже Дмитар Тасић ”рат после рата” до краја 1921.³⁷ Албанци на Косову и Метохији су се одметали од власти (качачки покрет) и имали су од 1921 до 1923. своју базу у неутралној зони око граничног појаса (са центром у Јунику). Код Албанаца је постојала традиција непоштовања закона и власти, јер они Краљевину СХС/Југославију нису доживљавали као своју државу, на шта указују подаци да су се одметали због избегавања војне службе, одбијања да плаћају порезе и дажбине, због пољске штете или крвне освете, а и од страха због одмазде за почињена дела у Балканским ратовима и Првом светском рату. Ова врста одметника није сачињавала организоване групе, већ су деловали као појединци. Другу врсту одметника чиниле су организоване групе које су свој плен пребацивале преко границе, најчешће у Албанију. Трећа врста качака били су одметници из политичких разлога, који су настали од стварања Краљевине СХС, били су наоружани и организовани у чете (пре свега уз помоћ Италије).³⁸ Ослањали су се на Косовски комитет, који је, уз великоалбанске претензије, био формиран у јануару 1919. са седиштем у Скадру.³⁹

Југословенска реакција у циљу осигурања југословенско-албанске границе била је превентивна. Организовала је Батаљоне организованих Арнаута на албанском граничном фронту, којима је због заштите границе гледала кроз прсте и плаћала велике суме новца, иако су окружни и срески начелници тражили да буду разоружани, јер су поједини њихови припадници учествовали у пљачкашким походима.⁴⁰ Команда Треће армијске области у Скопљу била је формирана 12. јануара 1919, а приликом образовања дивизијских области водило се рачуна да се њихове границе покlope са постојећом административно-управном поделом земље (Битољска, Вардарска, Брегалничка, Косовска, Моравска и Ибарска).⁴¹ Ова команда имала је проблем са мобилизацијом регута, одзив је био слаб и постојао је отпор код Албанаца.⁴² Гранична трупа је била специјална трупа

37 Тасић 2012: 477.

38 Глигоријевић 1991: 211–213.

39 Đimić, Borozan 1999a: 89–104; Маликовић 2005; Џелетовић 1990.

40 Славковић 2010: 133–158; Славковић 2012: 51–70.

41 *Илустровани званични алманах-шематизам Зетске бановине*. Цетиње: Краљевска банска управа Зетске бановине, 1931. С. 8; *Бановина Вардарска: општи преглед: Алманах Краљевине Југославије-посебно издање*. Скопље: Краљевска банска управа у Скопљу, 1931. С. 8; Vjelajac 2004: 337; Тасић 2012: 55–56.

42 Jovanović 2002: 95–96.

војске и морнарице која се сматрала помоћним родом војске. Формирана је 1919. као саставни део буџета војске и морнарице, али је 1. новембра 1922. била укинута, а чување државних граница поверено је финансијској контроли и кадровским трупима. Због учесталих напада качака из Бугарске и Албаније, Народно представништво је захтевало да се поново оснује гранична трупа.⁴³ Међутим, због лоших услова у којима су се граничари као и остале трупе налазили (лоше униформе, провизорне карауле, недовољно снабдевање, тежина службе, мале плате, лоша дисциплина, морал и здравствено стање), било је мало заинтересованих кандидата.⁴⁴ Полиција није била уређена посебним законом све до краја двадесетих година и деловала је уз опште управне власти, подељена на обласне, окружне, среске и општинске полицијске управе.⁴⁵ Жандармерија је, поред војске, била задужена за одржавање безбедности, али су обављали различите дужности – од праћења политичких до епидемиолошких прилика. Управо због тога, двадесетих година је око две трећине жандарма Краљевине СХС службовало у целој Јужној Србији.⁴⁶

Крајем јула 1919. запоседнута је стратешки значајна територија племена Краснића, Битића, Гаша, Никаја и Мертура у северном делу Албаније.⁴⁷ Међутим, наредне године, с обзиром на то да граница није била одређена, качачке акције биле су настављене. За само четири месеца 1920. било је убијено 280 људи „од пушке”, извршиоци су у 78,3% били Албанци и муслимани, а Срби су били жртве у 20,81% случајева, па је власт одлучила да покрене одлучнију акцију. Југословенске власти предузеле су разоружавање становништва у Призренском, Звечанском и Косовском округу, што је изазвало велико незадовољство Албанаца и долазило је до сукоба са државним властима.⁴⁸ Југословенска граница се после албанског напада на положај граничара код „Два брата” у јулу 1920. претворила у праву ратну зону. Оштар југословенски контранапад је довео до враћања Албанаца на линију разграничења.⁴⁹

43 *Стенографске белешке Сената Краљевине Југославије: ванредни сазив за 1932 годину. Књига 1, од 1. Претходног до 12. Редовног састанка од 11. јануара до 21. марта 1932. Године.* Београд: Штампариија, литографија, књиговезница "Раденковић", 1932. С. 373-376.

44 Тасић 2012: 88–96.

45 Јовановић 2002а: 54.

46 Јовановић 2002: 92–94; Тасић 2012: 100–101.

47 Антонић 2006: 34.

48 Dimić, Borozan 1999а: 89-104.

49 Антонић 2006: 39.

Југословенска власт је покушавала да се обрачуна са качачким акцијама, првенствено „пацификацијом”. Министарство унутрашњих послова је 1921. објавило општу амнестију одметника, али је она делимично успела у појединим селима Тетовског, Призренског и Косовског округа. Тада су се предали само они који су починили лакше прекршаје, а они који су починили теже злочине наставили су своје акције.⁵⁰ Југословенска власт је предузела и кажњавање општина на којима се пљачка догодила и интернирања качачких породица са територије Санџака и Косова и Метохије у дубљу територију Србије.⁵¹

Неутрална зона, у пограничном појасу на самој граници метохијског округа (Јуник, Батуша, Молиће, Мориа, Бровина, Поношевац, Шишман и Поповце) укинута је 20. фебруара 1923, након много невоља које је донела Краљевини СХС, јер су качаци оружје и храну набављали на југословенској територији. Метохијски округ је дуго био гнездо криминала и одметништва јер су се качацима придруживали и прикривачи и продавци оружја, они који су бежали од крвне освете, они који су пљачкали туђу имовину и кријумчари дувана.⁵²

Оштра реакција југословенске власти уследила је након побуне Албанаца у Дреници и обнављање качачких група око Ораховца, Пећи, Призрена, Ђаковице и Кичева половином јула 1924.⁵³ Тада је делимично сузбијена качачка делатност.⁵⁴ Ипак, крајње решавање овог проблема је одложено због племенске солидарности косовских Албанаца и снаге великоалбанске идеје, као и политичке трговине-беговске олигархије са радикалима.⁵⁵

Било је неопходно да се успостави погранична зона између Југославије и Албаније.⁵⁶ Ипак, рад пограничне комисије са албанске стране био је продужаван, па је завршен тек 18. новембра 1932. Ово је било праћено качачким акцијама.⁵⁷ Питање које је такође требало решити била

50 Целетовић 1990: 119, 121.

51 Маликовић 2005: 238.

52 Инспирисани страхом од качака два млада синеаста Бошко Токин и Драган Алексић замислили су по идеји писца Бранимира Ђосића нему филмску комедију „Качаци у Топчидеру”, чије снимање започето 1923. али је убрзо било прекинуто јер је изгорела трака (Imami 1998: 133).

53 Борозан 1995: 103.

54 Маликовић 2005: 254

55 Јовановић 2011: 227; Кривокапић-Јовић 2002: 163–165.

56 Политика. 1929. 21. X: С. 10.

57 На пример, одметник Реџић Рамас и његова качачка банда упали су из Албаније 27. септембра 1929. на месту „Ђафа Мургаш” на граници Беранског и Пећког среза и опљачкали и убили деветорицу сељака који су путовали за Пећ (Време. 1929. 5 X: 4).

су двовласничка имања,⁵⁸ као и проблем обезбеђивања југословенско-албанске границе од стране граничних дивизијских области.⁵⁹

У пограничним зонама дуж југословенско-албанске границе на правцима река Бојана, Скадарско језеро, Комови и Метохија од почетка 1930. интензивирана је теренска акција припремања качаких група у Круми и Тропоји. Били су у вези са бугарским друштвом „Дашира”⁶⁰, са црногорским сепаратистима, са хрватским Дервиши-бегом из Митровице који је живео у Задру.⁶¹ Средином 1930. и у Пишкопеји су се окупљале качачке групе које су нападале ради пљачке.⁶²

Покушај решавања националног питања поделом на бановине

Суочен са тешком државном, уставном и парламентарном кризом, која је трајала 1918–1929, краљ Александар I Карађорђевић покушао је да измени политичко стање у Краљевини Југославији успостављањем личног режима прокламацијом од 6. јануара 1929.⁶³ Дописници *Политике* извештавали су како је у Јужној Србији прокламација примљена „са одушевљењем”. То је навео и сенатор Спира Хаџи Ристић на састанку у Сена-

58 АЈ, 334-11, Министарство иностраних послова Краљевине Југославије, Биро за разграничење, 9. септембар 1930.

59 ВА, пописник 17, к. 517, ф. 5, бр.14, 12.август 1930.

60 Албанци су у суседним земљама оснивали удружења чија је делатност била углавном у области културе и образовања. Једно од њих било је *Дашира* („Dëshira” или „Чезња”), која је основана 1893. у Софији. Штампар и издавач који је координирао културно-образовне активности „Дашире” био је Кристо Љуарси (1875–1934). Он је у Софији основао штампарију „Напредак, у којој је штампан годишњи алманах друштва „Национални календар” (Kalendari Kombiar). Овај календар излазио је од 1897” до 1928. са прекидима, а објављивао је прилоге о албанском школству, историји и књижевности, географији и пољопривреди, али и песме и приповетке албанских аутора. Друштво „Дашира” набављало је за албанске школе наставни материјал и часописе, а такође слало је и новац од својих позоришних активности. „Дашира” се 1921. поделила па су њене активности престале, све до 1928. када је друштво трансформисано у „Унија албанских културних друштава у Бугарској”. За 40 година постојања ово друштво је издало *Историјски запис о оснивању и раду албанског културно-образовног друштва у Софији 1893–1939* (“Shënime historike mbi themelimin dhe veprimtarinë e shoqërisë shqiptare kulturore arsimore në Sofje – vitet 1893-1939”). (Бартл 2019: 105, 158; Luarasi 2003; Ahmetaj 2008; Asllani 2009; Kica 2014).

61 Митровић 1991: 92, 101-102; Митровић 1991а: 241.

62 ВА, п. 17, к. 94, ф. 2, бр.1, 1930.

63 Димић 2001: 138; Dobrivojević Tomić 2006: 43; *Pribičević S. Diktatura kralja Aleksandra*. Zagreb: Globus, 1990. S. 130; Stojkov 1969: 53–55.

ту у јануару 1932, који је истакао да се новим законодавством допринишло „препороду Јужне Србије, решавала се социјална и привредна питања, као и питање јавне безбедности”.⁶⁴ Тако су и бански већници на свом заседању од 22. до 27. децембра 1930. похвалили режим краља Александра и напредак који је он донео. У *Службеном листу Вардарске бановине* истиче се да је „народ у тим актима видео искрено старање да његове културне и привредне потребе буду најбрже и најпотпуније задовољене”.⁶⁵ Дописник из Скопља извештавао је непосредно након доношења манифеста да је „оставио на народ врло дубок и радостан утисак”, и да је било „крајње време”.⁶⁶ Такво мишљење срећемо и у септембру 1930, када дописник из Скопља сумира резултате режима: „Код разног света где сам прошао увиђао сам да је данашњи режим бољи од парламентарног, јер се поједини мештани више не свађају међу собом, чиновници су сигурнији на својим местима а интервенције партизана изостављене”.⁶⁷

У Декларацији владе генерала Петра Живковића, од 13. јануара 1929, истакнуто је „да краљевска влада има за главни циљ да заведе потпуни ред и пуну дисциплину у државној администрацији, да изврши у што краће време потпуно изједначење законодавства у целој држави”.⁶⁸ Тако је у току 1929. било донето око 200 закона.⁶⁹ „Даривањем” Устава, 3. септембра 1931, Краљевина Југославија проглашена је уставном и наследном монархијом, а законодавну власт вршили су краљ и Народно представништво, које су чинили Сенат и Народна скупштина.⁷⁰ Прогласом Закона о називу и подели Краљевине на управна подручја, од 3. октобра 1929, земља је названа Краљевина Југославија и била је подељена на девет бановина (Дравска, Савска, Врбаска, Дринска, Зетска, Дунавска, Моравска, Вардарска и Приморска), уместо на 33 области.⁷¹

Приликом одређивања граница бановина, према навођењу Политике, водило се рачуна да буду природне – имајући у виду комуника-

64 *Стенографске белешке Сената Краљевине Југославије*, С. 52–53.

65 *Службени лист Вардарске бановине*. 1931. 3 I: 2-3.

66 *Политика*. 1929. 11 I: 1

67 АЈ, Представништво Министарског савета-Централни Прес-Биро, 38-9-37, Дописник у Скопљу, 20. септембар 1930.

68 *Jugoslovenski federalizam: ideje i stvarnost: tematska zbirka dokumenata, tom 1: 1914-1943 / prir.* В. Petranović, М. Zečević. Београд: Prosveta, 1987. С. 294.

69 Димић 2001: 137.

70 Димић 1998: 130; *Perović R.M. Kraljevina Jugoslavija: kratak pregled*. Скопље: Izdavačka knjižarnica „Slavija“, 1937. С. 17–18.

71 *Административно-територијалне промене у НР Србији 1834-1954*. С. 49; *Костић Л. Административно право Краљевине Југославије*, књига 1. Устројство управе. Београд: Г.Кон, 1933. С. 223–224.

ције и природне везе појединих крајева са својим центрима, водећи рачуна о величини бановина, економским целинама и социјалним факторима, као и о потребама државне администрације.⁷² Такође, ова административна подела на бановине подразумевала је, пре свега, уклањање племенских и верских разлика међу становништвом и настојање, како наводи Бранко Петрановић, да се, ради очувања унутрашњег јединства и одбране државне целине, разбију сепаратизми и дезинтеграциони процеси у југословенској држави.⁷³ Управо је то било значајно за простор Косова и Метохије, који су овом приликом ушли у састав три бановине – у оквиру Зетске биле су Ђаковички, Источки, Митровички, Пећки и Подримски срез, у састав Моравске бановине ушли су Лапски, Вучитрнски и Дреннички срез, у оквиру Вардарске Неродимски, Гњилански, Грачанички, Подгорски, Шарпланински и Горски срез.⁷⁴ Дуж источне ивице Источког среза налазила се тромеђа Зетске, Моравске и Вардарске бановине, док је јужна граница Источког и Пећког среза делила Вардарску и Зетску бановину, спуштајући се на југословенско-албанску државну границу.⁷⁵

На основу Закона о банској управи од 7. новембра 1929, на челу бановине налазио се бан, представник краљеве владе и шеф државне управе у бановини, кога је, на предлог министра унутрашњих послова и уз сагласност председника владе, постављао краљ. Према Закону о називу и подели Краљевине на управна подручја, банови нису морали да имају нарочите школске квалификације нити да буду одређеног старосног доба. Нису имали пасивно бирачко право, јер нису били чланови Народног представништва.⁷⁶ Бан је имао велики број овлашћења. Пре свега, њему су били потчињени сви органи и надлежства опште управе у бановини, а имао је и комплетан надзор над самоуправама. Министарству унутрашњих послова је подносио извештаје о стању јавне безбедности и свим битнијим збивањима у бановини. Није имао директну надлежност над војском, али је сарађивао са надлежним војним властима око евиденције одбрамбене снаге (уколико су ову евиденцију вршиле власти унутрашње управе).

Бан је управљао банском имовином и пословима банских завода и установа. Бринуо се за све привредне, хуманитарне, здравствене, социјалне, саобраћајне и културне интересе бановине и њеног становништва, постављао је и отпуштао све државне чиновнике. Представљао

72 Политика. 1929. 4 X. С. 1.

73 Petranović 1980, 190–191.

74 Политика. 1929. 4 X: С. 3; Политика. 1931. 3 IX: С. 3.

75 Бабовић-Расповић 2002: 66.

76 Костић Л. Административно право Краљевине Југославије. С. 189-195, 361-362.

је бановину као правно лице, управљао је имовином коју је имала бановина (у власништву или управи), извршавао је бановински буџет који је прописивао у споразуму са банским већем. Установљавао је службеничка места на терет бановине. Водио је послове око унапређења ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства, колонизације. Бан је надзирао послове везане за изградњу путева, мостова, јавних зграда, уређења водених токова, канализација и снабдевања водом, искоришћавање водених снага, затим послове акционарских друштава, задруга и трговачко-индустријских комора, као и све послове пошумљавања и експлоатације шума и рудника. Управљао је пословима социјалне и здравствене политике и системом културно-просветних установа. Требало је да води рачуна о раду свих јавних органа и служби као и њиховом понашању ван службе. По одобрењу надлежног министра могао је нека своја овлашћења пренети на среског начелника. Пензију је добијао по истом основу као и министри, али је на такву пензију могао рачунати само ако је имао најмање три године активне службе као бан. Помоћник бана имао је иста овлашћења као и бан и морао је бити дипломирани правник са најмање 12 година државне службе.⁷⁷

Банови и представници државне власти често су долазили у посету и инспекциона путовања по Косову и Метохији и Јужној Србији. То је било учестало, пре свега, зато што је требало „рекламирати успехе нове владе и режима”. Било је неопходно радити на сарадњи свих слојева становништва, а „не декретирати југословенску идеологију одозго”.⁷⁸ Поред тога, у банским службеним инспекцијама били су важни извештаји које су банови подносили министру унутрашњих послова, с обзиром на то да је њихова главна функција било надзирање прилика у бановини. У својим посетама, они су истицали жељу за сарадњом са тамошњим становништвом, интересовали се за политичке и економске прилике, обећавали помоћ и обавештавали се о важним локалним приликама.⁷⁹ Нарочито

---

77 Костић Л. Административно право Краљевине Југославије. С. 189–195, 226–227; Службене новине. 1929. 4 X (Закон о измени и подели Краљевине на управна подручја).

78 Димић 1996: 260.

79 Бан Вардарске бановине Жика Лазић је приликом инспекционог путовања 20–24. маја 1930. посетио Гњилане, Урошевац, Штимље, Суву Реку, Призрен, Ораховац, Ђаковицу и Дечане, а онда преко Пећи и Косовске Митровице отишао у Приштину и Качаник. (Службени лист Вардарске бановине, 1930. VI. №. 9: 5–6) Бан Моравске бановине, Јеремија Живановић, посетио је Подујево и тамо је одржао конференцију у априлу 1932; циљ је био договор о сарадњи банске управе са тамошњим становништвом у циљу помоћи сиромашнима (Правда. 1932. 9 IV: 2). У децембру 1935. бан Вардарске бановине на свом инспекционом путовању боравио је два дана у Призрену (Вардар.

је била важна посета председника владе Драгише Цветковића Косовској Митровици у јулу 1939.⁸⁰

Банска управа била је састављена од седам одељења (опште, управно, пољопривредно, просветно, техничко, финансијско, одељење за социјалну политику и народно здравље). Вардарска бановина имала је и осмо одељење за трговину, обрт и индустрију.⁸¹ Бан Вардарске бановине, Жика Лазић, сматрао је да су стварањем банске управе растерџена министарства, да су послови били ”ближи народу” и да се ”брже завршавају”.⁸² Све службенике банске управе постављао је и смењивао бан, на предлог бановинског одбора; сви они су имали иста права и дужности, без обзира на то да ли су били на терету бановинског или државног буџета.⁸³

1935. 30 XII: 1). У септембру 1936. бан Вардарске бановине, Светислав Пауновић, посетио је Урошевац и тамо је одржао конференцију на којој су присуствовали Милан Никшић, бански већник, Бошко Ракић, председник општине, парох Кујунџић, директор грађанске школе Дуганџић, председник месног одбора ЈРЗ, председници општина и представници омладине. Бан се интересовао за политичке и просветне прилике у срезу. Председници општина су се жалили на слабу летину на шта им је он обећао помоћ тако што ће им дати извесну количину семена ради поделе најсиромашнијим сељацима који су настрадали од кише и града. (Вардар. 1936. 14 IX: 3). Бан је затим посетио Призрен, а грађани су му и припремили свечан дочек, када се „окупило на Шедрвану небројено много света”. Дочекали су га Брана Васиљевић, срески начелник, Хаџи Љуба Патрнogiћ, народни посланик, Павле Блажарић, председник општине, Владета Радивојевић, председник окружног суда, Данило Дебељковић, командант Граничног одсека и Војислав Катић, ректор богословије. Бана је „лепим речима” поздравио председник општине, а маса је клицала „Живео бан”. Бан се захвалио „пробраним речима”, а затим се у разговору са Васиљевићем, Патрнogiћем и Блажарићем обавестио о важним локалним приликама. (Вардар. 1936. 18 IX: 1). Бан Зетске бановине, Божидар Крстић, посетио је Пећ у јулу 1939. Варош је том приликом била искићена заставама а на главном тргу се окупило грађанство и велики број сељака, а били су ту и народни посланик Миро Протић, сенатор Андра Кујунџић, народни посланик Мармулаковић, шефови свих цивилних и војних власти. Обишао је бању Илицу и манастир Дечани (Зетски гласник. 1939. 8 VII: 1).

80 Владало је велико интересовање у целој Метохији јер је Цветковић био први председник владе који је посетио Метохију и обишао Косовску Митровицу. Од раног јутра пристизали су сељаци на коњима и у сеоским колима из околних села. Око подне допутовале су делегације из Ђаковице (С. Црноглавић), Пећи (Махмутовић), Дренице (Петар Поповић, председник општине Србице), Подрима (Благоје Колашинац, бански већник из Ораховца), као и бан Крстић. Грађани Косовске Митровице и околине су се окупили на тргу испред општине која је била окићена заставама. Председника је дочекао председник општине Јевтић, а увече је био приређен банкет у хотелу Јадран. (Зетски гласник, 1939. VII. No 800. С.1).

81 Службени лист Вардарске бановине. 1930. 6 IV. № 1: 6–7.

82 *Политика*. 1930. 18 Јул. С. 2.

83 *Костић Л.* Административно право Краљевине Југославије. С. 225.

Банско веће је представљало саветодавни орган састављен од представника срезова, вароши и градова а заседало је у седишту бановине.⁸⁴ Чинили су га један представник сваког среза и један за сваку варош која је имала преко три хиљаде становника, док су веће вароши могле да дају и по четири делегата за банско веће. Банске већнике је постављао и смењивао на предлог бана министар унутрашњих послова. Веће од 20 до 30 члана састајало се једном годишње и то месец дана пре утврђивања бановинског буџета у трајању највише од петнаест дана. Ванредно заседање имали су само у хитним случајевима. Банско веће није доносило никакве одлуке већ је бан саслушавао само поједине већнике а не веће као целину.⁸⁵ Чланови банског већа пратили су економски, социјални и културни развитак срезова и градова (вароши) за које су били постављени и требало је да подносе бану представке у којима су указивали на потребне мере у том правцу.⁸⁶ Расправљали су о пољопривреди, штедњи и буџету, зидању болница, о социјалним и санитетским приликама, гимназија, банској управи, области просвете, државној управи.⁸⁷ Почетком тридесетих година банско веће је сматрано провизорном, а прелазном установом, коју је требало да наследи бановинско веће.⁸⁸

Банска управа делила се на одељења, одсеке и одељке. Одељењима су управљали начелници, које је постављао краљ, а они су распоређивали кадрове, усавршавали службе, водили евиденције и статистике за оцењивање особља, формирали годишње буџете и сл. Они су организовали начелничке конференције које су подразумевале решавање неких питања везана за управу. Начелницима су били потчињени шефови одсека, мада је бан могао да преузме управу над појединим одсецима. Министар унутрашњих послова могао је да групише поједине банске срезове у окружне инспекторате, а окружни инспектори били су помоћници бана у свим пословима јавне безбедности. Инспектори су били обично бивши велики жупани, а они су били између бана и среских начелника.⁸⁹ Требало је да окружни инспекторати представљају ефикаснији надзор над удаљеним крајевима у односу на банску управу.⁹⁰ На Косову и Метохији били

84 Службени лист Вардарске бановине. 1930. 31 V. No. 9. С. 1.

85 *Збирка Службеног гласника*. 1929. No. XXXVI. С. 21; *Костић Л.* Административно право Краљевине Југославије. С. 229–230.

86 *Илустровани званични алманах-шематизам Зетске бановине*. С. 25.

87 Службени лист Вардарске бановине. 1931. 3 I. № 39-42: 2–3.

88 *Костић Л.* Административно право Краљевине Југославије. С. 230.

89 Службене новине. 1929. 7 XI. No 261.

90 *Костић Л.* Административно право Краљевине Југославије. С. 229; *Илустровани званични алманах-шематизам Зетске бановине*. С. 8.

су успостављени окружни инспекторати у Призрену (У Призрену је био успостављен окружни инспекторат за осам срезова (Гњилански, Горски [Враниште], Грачански [Приштина], Ђаковички, Неродимски [Урошевац], Подгорски [Сува Река], Подримски [Ораховац] и Шарпланински [Призрен]), а инспектор је био Филипковић М. Михаило⁹¹ и Косовској Митровици (за седам срезова Дежевски, Источки, Косовскомитровачки, Моравички, Пећки, Студенички и Штавички, а окружни инспектор био је Васиљевић Радомир⁹², док су под непосредним надзором Краљевске банске управе у Нишу били Вучитрнски и Дренички (Србица).⁹³

Резултати југословенске политике решавања националног питања

Југословенској државној идеји била је супротстављена идеја стварања Велике Албаније. Пројекат стварања великоалбанске државе био је заснован на националној идеји (од краја 19. века) да би сви Албанци требало да живе у једној држави, чиме се реметила политичка, економска, конфесионална и демографска структура југозападнoг Балкана. Албанија је била политички и геостратегијски циљ пре кога су се остваривале амбиције великих сила, прво Аустроугарске, а затим Италије и Немачке.⁹⁴

Косовски комитет у сарадњи са качацима наставио је делује, а то се нарочито осећало средином 30-их година 20. века и приближавањем Другом светском рату. Ширена је пропаганда да би Косово и Метохија требало да припадну Албанији, дељене су књиге, брошуре, плакати са сликом албанског краљевског пара. Албанци су прикривали оружје, што су потврдили резултати претреса албанског становништва код границе. Предавали су властима оно које је било неупотребљиво. Користили су албанске заставе и албанске букваре. Југословенски МУП је то забранио али није било званичног реаговања па је то храбрило сепаратистички покрет. Италија је нарочито помагала албански покрет, а интензивирао је и малогранични промет на штету Југославије. У другој половини 40-их година 20. века стање се усложњавало јер је било у знаку организације Косовског комитета. У октобру 1940. у извештају министра војске и морнарице констатује се да је стање на Косову и Метохији „врло озбиљ-

91 Бановина вардарска : Општи преглед. С. 4.

92 Илустровани званични алманах-шматизам Зетске бановине. С. 4.

93 Аранђеловић Т. Краљевина Југославија: административна подела: Моравска бановина. Београд: Штампарија и Литографија Раденковић. С. 7.

94 Борозан 2001: 1.

но и забрињавајуће” и да је то „резултат погрешног систематског вођења унутрашње политике у протеклих 20 година”. Констатује се да су Албанци муслимани били више одани државним интересима и да су били несклони Италији која је повлађивала Албанцима католицима. У складу са тим, начелник Вучитрнског среза извештавао је да Албанци нису показивали симпатије према Италијанима јер су чули да Италијани хоће да интернирају њихову омладину у Абисинију и напомињао је да ће „арнаутски живаљ бити лојалан докле год ми будемо чврсти и јаки”. Многи виђенији прваци у северној Албанији одупирали су се италијанском режиму, попут Ђон Љешија из Мирдита, Мухарема Незира и Мухарема Бајрактарија.⁹⁵

Сломом Краљевине Југославије, априла 1941, бановине су престале да постоје, а на подручју Косова и Метохије појачале су се тензије између Срба и Албанаца пошто је Други светски рат отворио пут стварању Велике Албаније. Рат је, поред тога, прекинуо и све започете процесе изградње и модернизације у политичком, културном и економском погледу, па је овај простор остао пасиван и на маргини друштва.

Литература

1. Ahmetaj 2008 - *Ahmetaj L., Velija Q. Kristo Luarasi: vizionar i shtetit shqiptar*. Tirana: Universiteti «Kristal»; Instituti i Studimeve Albanologjike «Alex Buda», 2008. 328 s.
2. Бабовић-Распоповић 2002 – *Бабовић-Распоповић С. Културна политика у Зетској бановини 1929–1941*. Подгорица: Историјски институт Црне Горе, 2002. 349 с.
3. Барт 2029 – *Бартл П. Албанци: од средњег века до краја 20.века*. Београд: Клио, 2019. 301 с.
4. Бериша 1973 – *Бериша А. Косово: некад и данас*. Београд: Економска политика, 1973. 1023 с.
5. Богдановић 2006 – *Богдановић Д. Књига о Косову*. Београд: Српска књижевна задруга, 2006. 465 с.
6. Бонџић 2009 – *Бонџић Д. Учитељи у мултиетничким срединама: пример Косова и Метохије 1945/50 // Образовање и улога учитеља у српском друштву кроз историју (XVIII–XX век)*. Сомбор: Педагошки факултет, 2009. С. 21–39.
7. Борозан 1995 - *Борозан Ђ. Велика Албанија: поријекло, идеје, пракса*. Београд: Војноисторијски институт Војске Југославије, 1995. 570 с.
8. Борозан 2001 – *Борозан Ђ. Великоалбанско питање // Косово и Метохија у великоалбанским плановима: 1878-2000 / ур. Н.Б.Поповић*. Београд: Институт за савремену историју, 2001. С. 1-36.

---

95 Славковић Мирић 2018: 125-130.

9. Глигоријевић 1991 – *Глигоријевић Б.* Политичке, привредне и социјалне прилике на мешаним подручјима // Срби и Албанци у 20. веку / ур. А. Митровић. Београд: САНУ, 1991. С. 211–220.
10. Димић 1996 – *Димић Љ.* Културна политика Краљевине Југославије: друштво и држава. Београд: Стубови културе, 1996. 564 с.
11. Димић 1997 – *Димић Љ.* Културна политика у Краљевини Југославији: 1918-1941: Школа и црква. Београд: Стубови културе, 1997. 518 с.
12. Димић 1998 – *Димић Љ.* Срби и Југославија: простор, друштво, политика (поглед са краја века). Београд: Стубови културе, 1998. 192 с.
13. Димић 2001 – *Димић Љ.* Историја српске државности. Нови Сад : Српска академија наука и уметности, Огранак, 2001. 472 с.
14. Димић, Борозан 1998 – *Димић Љ., Борозан Ђ.* Југословенска држава и Албанци, том 1. Београд : Службени лист СРЈ : Архив Југославије : Војно-историјски институт, 1998. 785 с.
15. Димић, Борозан 1999 – *Димић Љ., Борозан Ђ.* Југословенска држава и Албанци, том 2. Београд : Службени лист СРЈ : Архив Југославије : Војно-историјски институт, 1998. 891 с.
16. Исић 1999 – *Исић М.* Социјална и аграрна структура Србије у Краљевини Југославији. Београд: Институт за новију историју Србије, 1999. 366 с.
17. Јовановић 2002а – *Јовановић В.* Жандармерија Краљевине СХС у ”новоослобођеним областима” 1918-1929 // Војноисторијски гласник. 2002. Но.1-2. С. 37-54.
18. Јовановић 2011 – *Јовановић В.* Вардарска бановина 1929-1941. Београд: Институт за новију историју Србије, 2011. 530 с.
19. Јовичић 1991 – *Јовичић М.* Уставноправни положај припадника албанске националности у Југославији // Срби и Албанци у 20. веку / ур. А. Митровић. Београд: САНУ, 1991. С. 137-154.
20. Кривокапић-Јовић 2002 – *Кривокапић – Јовић Г.* Оклоп без витеза : о социјалним основама и организационој структури Народне радикалне странке у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца : (1918-1929). Београд: ИНИС, 2002. 493 с.
21. Маликовић 2005 – *Маликовић Д.* Качачки покрет на Косову и Метохији 1918-1924. Приштина [тј.] Лепосавић : Институт за српску културу ; Косовска Митровица : Филозофски факултет, 2005. 361 с.
22. Митровић 1991 – *Митровић А.* Југославија, Албанско питање и Италија 1919-1939. // Срби и Албанци у 20. веку / ур. А. Митровић. Београд: САНУ, 1991. С. 231-251.
23. Митровић 1991 а – *Митровић А.* Албанци у политици Аустро-Угарске према Србији 1914-1918. // Срби и Албанци у 20. веку / ур. А. Митровић. Београд: САНУ, 1991. С. 79-105.
24. Пурић 1934 – *Пурић Р.С.* О печалбарима Јужне Србије // Радничка заштита. 1934. Но. 4. С. 169.

25. Пурић 1936 – *Пурић Р.С.* Радништво и сиротиња Јужне Србије // Социјални архив. Август-септембар 1936. С. 242.
26. Пурић 1939 – *Пурић Р.С.* Анализа састава радништва и радног тржишта Јужне Србије // Социјални архив. 1939. No. 5-6. С. 141-142.
27. Славковић 2010 – *Славковић Б.* Батаљони Организованих Арнаута 1919-1920 // Војноисторијски гласник. 2010. No. 1. С. 133–158.
28. Славковић 2012 – *Славковић Б.* Батаљони Организованих Арнаута 1920-1921. Војноисторијски гласник. 2012. No. 1. С. 51–70.
29. Славковић Мирић 2018 – *Славковић Мирић Б.* Политичке, економске и културне прилике на Косову и Метохији 1929-1941. Београд: ИП Порсвета: ИП Принцип, 2018. 433 с.
30. Тасић 2012 – *Тасић Д.* Рат после рата: Војска Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца на Косову и Метохији и у Македонији 1918-1920. Београд: Службени гласник, 2012. 446 с.
31. Урошевић 2001 – *Урошевић А.* Ѓњилане и околина. Београд: Косовска Каменица: Локална канцеларија Заједница; Београд: Рантес; Ѓњилане: Књижара ”Свети Сава”, 2001. 96 с.
32. Филиповић 1937 – *Филиповић М. С.* Етничке прилике у Јужној Србији // Споменица двадесетпетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912-1937/ прир. А. Јовановић. Скопље: Српско културни информативни центар, 1937. С. 387-497.
33. Храбак 2003 – *Храбак Б.* Џемијет: организација муслимана Македоније, Косова, Метохије и Санцака: 1919-1928. Београд: Б. Храбак, 2003. 310 с.
34. Храбак, Јанковић 1968 – *Храбак Б, Јанковић Д.* Србија 1918. Београд: Седма сила, 1968. 242 с.
35. Џелетовић 1990 – *Џелетовић П.И.* Качаци Косова и Метохије. Београд: Интер-ју-прес: Еккос, 1990. 193 с.
36. Antonić 2006 – *Antonić G.* Kosovski komitet i Kraljevina SHS u svetlu jugoslovenskih izvora 1918-1920 // *Istorija 20. veka.* 2006. No 1. S. 27-44.
37. Asslani 2009 - *Asllani U. Kristo P.* Luarasi: jeta, vepra dhe familija e tij. Tirana: “Plejad”, 2009.
38. Bjelajac 2004 - *Bjelajac M.* Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije: 1918-1941: studija o vojnoj eliti i biografski leksikon. Београд: Institut za noviju istoriju Srbije, 2004. 361 s.
39. Čulinović 1961 - *Čulinović F.* Jugoslavija između dva rata. Zagreb: JAZU, 1961. 550 s.
40. Dimić, Borozan 1999 - *Dimić Lj., Borozan Đ.* Politичке i bezbednosne prilike na Kosovu i Metohiji u prvoj polovini 1920. godine // *Istorija XX veka.* 1999. No. 1–2. S. 89-104.
41. Dobrivojević 2006 - *Dobrivojević I.* Državna represija u doba diktature kralja Aleksandra: 1929-1935. Београд: Institut za savremenu istoriju, 2006. 370 с.

42. Gligorijević 1979 - *Gligorijević B.* Parlament i političke stranke u Jugoslaviji: 1919-1929. Beograd: Institut za savremenu istoriju: Narodna knjiga, 1979. 420 s.
43. Imami 1998 – *Imami P.* Srbi i Albanci kroz vekove. Beograd: Radio B92, 1998. 261 s.
44. Jovanović 1999 – *Jovanović V.* Zdravstvene prilike u Južnoj Srbiji 1918–1929 // Jugoslovenski istorijski časopis. 1999. No. 1-2. S. 123–141.
45. Jovanović 2002 - *Jovanović V.* Jugoslovenska država i Južna Srbija : 1918-1929: Makedonija, Sandžak, Kosovo i Metohija u Kraljevini SHS. Beograd : INIS, 2002. 404 s.
46. Jovanović 2006 - *Jovanović V.* Tokovi i ishod međuratne kolonizacije Makedonije, Kosova i Metohije // Tokovi istorije. 2006. No. 3. S. 26-31.
47. Kica 2014 - *Kica F.* The contribution of Albanian diaspora in Bulgaria in the development of Albanian education, during the nacional renaissance. Educational Alternatives. 2014. No. 12. S. 1192-1199. URL: <https://www.scientific-publications.net/en/article/1000619/1000008-1414161359895959.pdf> (accessed: 17.07.2023).
48. Luarasi 2003 - *Luarasi K.* Dy rilindës shqiptarë: Kristo Luarasi e Shahin Kolonja: dokumente. Tirana: Drejtoria e Përgjithshme e Arkivave, 2003. 165 s.
49. Petranović 1980 - *Petranović B.* Istorija Jugoslavije: 1918-1978. Beograd: Nolit, 1980. 648 s.
50. Piraku 1978 - *Piraku M.* Kulturno-prosvetni pokret Albanaca u Jugoslaviji (1919–1941) // Jugoslovenski istorijski časopis. 1978. No. 1–4. S. 356-370.
51. Rajović 1985 - *Rajović R.* Autonomija Kosova: istorijsko-pravna studija. Beograd: Ekonomika, 1985. 583 s.
52. Simeunović 1964 - *Simeunović V.* Stanovništvo Jugoslavije i socijalističkih republika: 1921-1961: ukupno stanovništvo, polna i starosna struktura. Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1964. 135 s.
53. Stojkov 1969 - *Stojkov T.* Opozicija u vreme šestojanuarske diktature. Beograd: Prosveta, 1969. 356 s.

References:

1. Ahmetaj, L., Velija, Q., 2008. *Kristo Luarasi: vizionar i shtetit shqiptar.* Tirana: Universiteti “Kristal”; Instituti i Studimeve Albanologjike “Alex Buda”. 328 p.
2. Antonić, G., 2006. Kosovski komitet i Kraljevina SHS u svetlu jugoslovenskih izvora 1918-1920. [The Kosovo Committee and the Kingdom of SCS in the light of Yugoslav sources 1918-1920.]. *Istorija 20. veka*, 1, pp. 27-44. (in Serb.)
3. Asllani, U., 2009. *Kristo P. Luarasi: jeta, vepra dhe familija e tij.* Tirana: “Plejad”.
4. Babović-Raspopović, S., 2002. *Kulturna politika u Zetskoj banovini 1929–1941* [Cultural policy in Zeta banovina 1929–1941]. Podgorica: Istorijski institut Crne Gore, 349 p. (in Serb.)
5. Bartl, P., 2019. *Albanci: od srednjeg veka do kraja 20.veka* [Albanians: from the Middle Ages to the end of the 20th century]. Beograd: Klio, 301 p. (in Serb.)
6. Beriša, A., 1973. *Kosovo: nekad i danas* [Kosovo: then and now]. Beograd: Ekonomska politika, 1023 p. (in Serb.)

7. Bjelajac, M., 2004. *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije: 1918-1941: studija o vojnoj eliti i biografski leksikon* [Generals and admirals of the Kingdom of Yugoslavia: 1918-1941: a study of the military elite and a biographical lexicon. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 361 p. (in Serb.)
8. Bogdanović, D., 2006. *Knjiga o Kosovu* [Book of Kosovo]. Beograd: Srpska književna zadruga, 465 p. (in Serb.)
9. Bondžić, D., 2009. Učitelji u multietničkim sredinama: primer Kosova i Metohije 1945/50 [Teachers in multi-ethnic environments: the example of Kosovo and Metohija 1945/50]. In: *Obrazovanje i uloga učitelja u srpskom društvu kroz istoriju (XVIII –XX vek)*, Sombor: Pedagoški fakultet, pp. 21–39. (in Serb.)
10. Borozan, Đ., 1995. *Velika Albanija: porijeklo, ideje, praksa* [Greater Albania: origins, ideas, practice]. Beograd: Vojnoistorijski institut Vojske Jugoslavije, 570 p. (in Serb.)
11. Borozan, Đ., 2001. Velikoalbansko pitanje [Greater Albania question]. In: Popović, N.B., ed. *Kosovo i Metohija u velikoalbanskim planovima: 1878-2000*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, pp. 1-36. (in Serb.)
12. Čulinović, F., 1961. *Jugoslavija između dva rata*. Zagreb: JAZU, 550 p.
13. Dimić, Lj., 1996. *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije: Društvo i država* [Cultural policy of the Kingdom of Yugoslavia: Society and State]. Beograd: Stubovi kulture, 564 p. (in Serb.)
14. Dimić, Lj., 1997. *Kulturna politika u Kraljevini Jugoslaviji: 1918–1941: Škola i crkva* [Cultural policy in the Kingdom of Yugoslavia: 1918–1941: School and church]. Beograd: Stubovi kulture, 518 p. (in Serb.)
15. Dimić, Lj., 1998. *Srbi i Jugoslavija: prostor, društvo, politika: (pogled s kraja veka)* [Serbs and Yugoslavia: space, society, politics: (view from the end of the century)]. Beograd: Stubovi kulture, 192 p. (in Serb.)
16. Dimić, Lj., 2001. *Istorija srpske državnosti* [History of Serbian statehood]. Novi Sad: Srpska akademija nauka i umetnosti, Ogranak u Novom Sadu: Beseda: Društvo istoričara Južnobačkog i Sremskog okruga, 472 p. (in Serb.)
17. Dimić, Lj., Borozan Đ., 1998. *Jugoslovenska država i Albanci, tom 1* [The Yugoslav state and the Albanians, volume 1]. Beograd: Službeni list SRJ: Arhiv Jugoslavije: Vojno-istorijski institut, 785 p. (in Serb.)
18. Dimić, Lj., Borozan Đ., 1999. *Jugoslovenska država i Albanci, tom 2* [The Yugoslav state and the Albanians, volume 2]. Beograd: Službeni list SRJ: Arhiv Jugoslavije: Vojno-istorijski institut, 891 p. (in Serb.)
19. Dimić, Lj., Borozan Đ., 1999. Političke i bezbednosne prilike na Kosovu i Metohiji u prvoj polovini 1920. godine [Political and security conditions in Kosovo and Metohija in the first half of 1920]. *Istorija XX veka*, 1–2, pp. 89-104.
20. Dobrovojević I., 2006. *Državna represija u doba diktature kralja Aleksandra: 1929-1935*. State repression during the dictatorship of King Alexander: 1929-1935.]. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 370 p. (in Serb.)
21. Dželetović, P.I., 1990. *Kačaci Kosova i Metohije* [Kačacs of Kosovo and Metohija]. Beograd: Inter-ju-pres: Ekkos, 193 p. (in Serb.)

22. Filipović, M.S., 1937. *Etničke prilike u južnoj Srbiji* [Ethnic conditions in southern Serbia]. In: Jovanović, A., ed. *Spomenica dvadesetpetogodišnjice oslobođenja Južne Srbije 1912-1937*, Skoplje: Srpsko kulturni informativni centar, pp. 387-497. (in Serb.)
23. Gligorijević, B., 1979. *Parlament i političke stranke u Jugoslaviji: 1919-1929*. [Parliament and political parties in Yugoslavia: 1919-1929]. Beograd: Institut za savremenu istoriju: Narodna knjiga, 420 p. (in Serb.)
24. Gligorijević, B., 1991. Političke, privredne i socijalne prilike na mešanim područjima [Political, economic and social conditions in mixed areas]. In: Mitrović A., ed. *Srbi i Albanci u 20. veku*, Beograd: SANU, pp. 211–220 (in Serb.)
25. Hrabak, B., 2003. *Džemijet: organizacija muslimana Makedonije, Kosova, Metohije I Sandžaka: 1919-1928*. [Džemijet: organization of Muslims of Macedonia, Kosovo, Metohija and Sandžak: 1919-1928.]. Beograd: B. Hrabak, 310 p. (in Serb.)
26. Hrabak, B., Janković, D., 1968. *Srbija 1918*. [Serbia 1918]. Beograd: Sedma sila, 242 p. (in Serb.)
27. Imami, P., 1998. *Srbi i Albanci kroz vekove* [Serbs and Albanians through the centuries]. Beograd: Radio B92, 261 p. (in Serb.)
28. Isić, M., 1999. *Socijalna i agrarna struktura Srbije u Kraljevini Jugoslaviji* [Social and agrarian structure of Serbia in the Kingdom of Yugoslavia]. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 366 p. (in Serb.)
29. Jovanović, V., 2002. *Jugoslovenska država i Južna Srbija : 1918-1929 : Makedonija, Sandžak, Kosovo i Metohija u Kraljevini SHS* [Yugoslav State and South Serbia: 1918-1929: Macedonia, Sandžak, Kosovo and Metohija in the Kingdom of SHS]. Beograd : INIS, 404 p. (in Serb.)
30. Jovanović, V., 2002a. *Žandarmerija Kraljevine SHS u novooslobođenim oblastima 1918–1929* [Gendarmerie of the Kingdom of SCS in the newly liberated areas 1918–1929]. *Vojnoistorijski glasnik*, 1-2, pp. 37-54. (in Serb.)
31. Jovanović, V., 2006. Tokovi i ishod međuratne kolonizacije Makedonije, Kosova i Metohije [The course and outcome of the interwar colonization of Macedonia, Kosovo and Metohija]. *Tokovi istorije*, 3, pp. 26-31. (in Serb.)
32. Jovanović, V., 2011. *Vardarska banovina: 1929-1941*. [Vardar banovina: 1929-1941]. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije. 530 p. (in Serb.)
33. Jovanović, V., 1999. Zdravstvene prilike u Južnoj Srbiji 1918–1929 [Health conditions in Southern Serbia 1918–1929]. *Jugoslovenski istorijski časopis*, 1-2, pp. 123–141. (in Serb.)
34. Jovičić, M., 1991. Ustavnopravni položaj pripadnika albanske nacionalnosti u Jugoslaviji [The constitutional legal position of members of the Albanian nationality in Yugoslavia]. In: Mitrović, A., ed. *Srbi i Albanci u 20. veku*. Beograd: SANU, pp.137-154.(in Serb.)
35. Kica, F., 2014. The contribution of Albanian diaspora in Bulgaria in the development of Albanian education, during the nacional renaissance. *Educational Alternatives*, 12, pp. 1192-1199. URL: <https://www.scientific-publications.net/en/article/1000619/1000008-1414161359895959.pdf> (accessed: 17.07.2023).

36. Krivokapić-Jović, G., 2002. *Oklop bez viteza: o socijalnim osnovama i organizacionoj strukturi Narodne radikalne stranke u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca: 1918-1929* [Armor without a knight: on the social foundations and organizational structure of the People's Radical Party in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes: 1918-1929]. Beograd: INIS, 493 p. (in Serb.)
37. Luarasi, K., 2003. *Dyrilindës shqiptarë: Kristo Luarasi e Shahin Kolonja: dokumente*. Tirana: Drejtoria e Përgjithshme e Arkivave, 165 p.
38. Maliković, D., 2005. *Kačaćki pokret na Kosovu i Metohiji 1918–1924* [The Kačaks movement in Kosovo and Metohija 1918–1924]. Priština [tj.] Leposavić : Institut za srpsku kulturu; Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet, 361 p. (in Serb.)
39. Mitrović, A., 1991. Jugoslavija, Albansko pitanje i Italija 1919-1939. [Yugoslavia, the Albanian question and Italy 1919-1939.]. In: Mitrović A., ed. *Srbi i Albanci u 20. veku*, Beograd: SANU, pp. 231-251. (in Serb.)
40. Mitrović, A., 1991a. Albanci u politici Austro-Ugarske prema Srbiji 1914–1918, [Albanians in the policy of Austria-Hungary towards Serbia 1914–1918]. In: Mitrović A., ed. *Srbi i Albanci u 20.veku*. Beograd: SANU. (in Serb.)
41. Petranović, B., 1980. *Istorija Jugoslavije: 1918-1978*. [History of Yugoslavia: 1918-1978]. Beograd: Nolit, 648 p. (in Serb.)
42. Piraku, M., 1978. Kulturno-prosvetni pokret Albanaca u Jugoslaviji (1919–1941) [Cultural and educational movement of Albanians in Yugoslavia (1919–1941)]. *Jugoslovenski istorijski časopis*, 1–4, pp. 356-370. (in Serb.)
43. Purić, R.S. 1934. O pečalbarima Južne Srbije [About the pečalbari of South Serbia]. *Radnička zaštita*, 4, p. 169. (in Serb.)
44. Purić, R.S. 1936. Radništvo i sirotinja Južne Srbije [Labor and the poor of Southern Serbia]. *Socijalni arhiv*, August-September, p. 242. (in Serb.)
45. Purić, R.S. 1939. Analiza sastava radništva i radnog tržišta Južne Srbije [Analysis of the composition of the labor force and the labor market of Southern Serbia]. *Socijalni arhiv*, 5-6, pp. 141–142. (in Serb.)
46. Rajović, R., 1985. *Autonomija Kosova: istorijsko-pravna studija* [The autonomy of Kosovo: a historical-legal study]. Beograd: Ekonomika, 583 p. (in Serb.)
47. Simeunović, V., 1964. *Stanovništvo Jugoslavije i socijalističkih republika: 1921-1961: ukupno stanovništvo, polna i starosna struktura* [Population of Yugoslavia and the Socialist Republics: 1921-1961: total population, gender and age structure]. Beograd: Savezni zavod za statistiku, 135 p. (in Serb.)
48. Slavković Mirić, B., 2018. *Političke, ekonomske i kulturne prilike na Kosovu i Metohiji 1929-1941*. [Political, economic and cultural conditions in Kosovo and Metohija 1929-1941.]. Beograd: IP Prosveta; IP Princip, 433 p. (in Serb.)
49. Slavković, B., 2010. Bataljoni Organizovanih Arnauta 1919–1920 [Battalions of Organized Arnauts 1919–1920]. *Vojnoistorijski glasnik*, 1, pp. 133–158. (in Serb.)
50. Slavković, B., 2012. Bataljoni Organizovanih Arnauta 1920–1921 [Battalions of Organized Arnauts 1920-1921]. *Vojnoistorijski glasnik*, 1, pp. 51–70. (in Serb.)
51. Stojkov, T., 1969. *Opozicija u vreme šestojanuarske diktature* [The opposition during the six-year dictatorship]. Beograd: Prosveta, 356 p. (in Serb.)

52. Tasić, D., 2012. *Rat posle rata: Vojska Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na Kosovu i Metohiji i u Makedoniji 1918-1920*. [War after the war: Army of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes in Kosovo and Metohija and Macedonia 1918-1920.. Beograd: Službeni glasnik, 446 p. (in Serb.)
53. Urošević, A., 2001. *Gnjilane i okolina* [Gnjilane and surroundings]. Kosovska Kamenica: Lokalna kancelarija Zajednica; Beograd: Rantes; Gnjilane: Knjižara “Sveti Sava”, 96 p. (in Serb.)

List of abbreviations

AJ – Arhiv Jugoslavije, Beograd

VA- Vojni Arhiv, Beograd

Božica Ž. Slavković Mirić

D.Sc. (History), Senior Research Associate
The Institute for Recent History of Serbia,
Serbia, Beograd, Trg Nikole Pašića, 11/4.
bozica.slavkovic@gmail.com

Kosovo and Metohija in 1929 - an attempt to solve the national question by dividing the Yugoslav state into banovinas

The territory of Kosovo and Metohija in the period after the First World War until the introduction of the personal regime of King Alexander was part of the province of South Serbia within the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, and then it was part of the Vranje, Kosovo, Raška and Zeta regions. According to the 1921 census, the largest number of inhabitants were Serbs and Albanians, but over half of the population spoke the Albanian language. In the period before 1929, this area was characterized by cultural neglect, national separation, economic underdevelopment, traffic disconnection with other parts of the country, insufficient state control, tolerance of financial and legal malfeasance, and an uneasy border with the Albanian neighbor. In order to solve the national question and state crisis, the Yugoslav state was divided into nine banovinas, and Kosovo and Metohija became part of the Vardar, Moravian and Zeta banovinas. The Yugoslav idea in Kosovo and Metohija was opposed by the idea of a Greater Albanian state, which the members of the Kachaks movement and then the Kosovo Committee tried to achieve with the support of Germany and Italy. Their actions were especially increased with the approach of the Second World War. Propaganda was spread that Kosovo and Metohija should belong to Albania, books, brochures, posters with a picture of the Albanian royal couple were distributed. The Albanians were hiding weapons, which was confirmed by the results of searches of the Albanian population at the border. They handed over to the authorities what was unusable. They used Albanian flags and Albanian initials. During the Second World War, the way was opened for the creation of Greater Albania, and the banovinas ceased to exist.

Keywords: Banovinas, Greater Albanian Idea, Border, Kačaks, Kingdom of Yugoslavia, Kosovo and Metohija, Kosovo Committee, Census

Вопросы истории стран Центральной и Юго-Восточной Европы в XIX–XXI вв.
Шемякинские чтения.
Выпуск 2

Утверждено к печати Ученым советом Института славяноведения РАН (Протокол № 8
заседания Ученого совета ФГБУН Института славяноведения РАН от 28.11.2023)

Прелом и дизајн Ђорђе Секерезовић

Дизајн обложки П.К. Донской

Центар за руске и источноевропске студије Филозофског факултета
Универзитета у Београду
Чика-Љубина 18-20, Београд, Србија

Руски научни институт
Сарајевска 11, Београд, Србија

Архив Српске Православне Цркве
Краља Петра 5, Београд, Србија

Штампарија: МИА принт
Војводе Степе 3476, 11000 Београд

Тираж: 300 примерака

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(4-191.2)»18/20»(082)
94(4-12)»18/20»(082)
323(4-191.2)»18/20»(082)
323(4-12)»18/20»(082)
314.15(=161.1)(497.1)»19»(082)

ШЕМЯКИНСКИЕ чтения. Выпуск 2, Вопросы истории стран Центральной и Юго-Восточной Европы в XIX–XXI вв. / [научный редактор Алексей Юрьевич Тимофеев]. - Москва : Институт славяноведения РАН ; Белград : Центр по изучению России и Восточной Европы им. М.Иовановича Филозофского факультета Белградского университета : Архив Сербской православной церкви : Русский научный институт, 2023 (Београд : МИА принт). - 471 стр. : илустр. ; 24 см

Радови на срп. и рус. језику. - Тираж 300. - Стр. 9-11: Предисловие / Ю.(Юлия) В.(Владимировна) Лобачева. - Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-81328-13-2 (РНИ)

а) Емигранти, руски -- Југославија -- 20в -- Зборници б) Централна Европа -- Историја -- 19в-21в -- Зборници в) Југоисточна Европа -- Историја -- 19в-21в -- Зборници

COBISS.SR-ID 131773449